

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300717>

УДК 342.1

М. М. Стефанчук, докт. юрид. наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут права
Кафедра юстиції
вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна
e-mail: m.stefanchuk@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6239-9091>

Д. В. Лупійчук, студентка 4 курсу ОС «Бакалавр»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут права
Кафедра юстиції
вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна
e-mail: lupichuk2070@gmail.com

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА В СИСТЕМІ ПРАВОЗАХИСНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ: ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

У статті висвітлено нормативно-правову регламентацію та доктринальні погляди стосовно сучасних тенденцій у пошуках оптимальної моделі конституційної скарги в системі правозахисного механізму Української держави. Констатовано, що одним із визначальних сучасних викликів, які зумовлюють необхідність подальшого реформування системи конституційної юстиції, є взяті Україною на себе міжнародні зобов'язання щодо подальшого вдосконалення організації та функціонування інституцій цієї системи, як передумову її євроінтеграції.

Метою статті визначено встановлення актуальних передумов, що детермінують вибір оптимальної моделі конституційної скарги в Україні, а також викладення авторського бачення стосовно подальшого розвитку цього інституту.

Констатовано, що серед існуючих моделей правового інституту конституційної скарги (нормативна обмежена та повна конституційна скарга) наразі в Україні запроваджена обмежена нормативна модель, що передбачає можливість оскарження особою лише закону, що був застосований в судовому рішенні, якщо суб'єкт вважає його неконституційним. Встановлено, що європейські експертні інституції зазначають про необхідність запровадження повної конституційної скарги в Україні, завдяки якій особи мали б можливість ефективно захищати свої права та свободи на національному рівні зі зменшенням кількості звернень до міжнародних судових органів. Виокремлено ризики запровадження моделі повної конституційної скарги, серед яких: ризик потенційного значного збільшення завантаженості Конституційного Суду України, що може призвести до уповільнення його роботи; ризик перетворення органу конституційного контролю на ще одну судову інстанцію.

Запропоновано перспективні напрями розвитку окреслених питань, що зводяться до підвищення ефективності діяльності судової системи в аспекті реалізації законодавчих положень щодо незастосування судом закону чи іншого правового акту, у разі, якщо суд дійде висновку, що вони суперечать Конституції України, а застосування у таких випадках норм Конституції як норм прямої дії, а не субсидіарного механізму виправлення такого застосування. Визначено напрями подальших наукових розвідок у контексті наукового та законодавчого опрацювання повної моделі конституційної скарги з перспективою її запровадження у майбутньому.

Ключові слова: правозахисний механізм, конституційна юстиція, Конституційний Суд України, конституційна скарга, моделі конституційної скарги, конституційна процедура, тенденції розвитку.

Постановка проблеми. В умовах дії правового режиму воєнного стану Українська держава послідовно та переконливо веде боротьбу за підсилення спроможностей свого правозахисного механізму та втілення євроінтеграційних прагнень. Визначним досягненням у цьому процесі є рішення Європейської Ради про початок перемовин про вступ України до Європейського Союзу (далі – ЄС) [1], передували якому, зокрема, рішення цієї ж інституції про надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу [2] та рекомендація Європейської Комісії надати Україні перспективу стати членом ЄС за умови виконання низки критеріїв, серед яких - критерії щодо вдосконалення організації та функціонування інституцій системи конституційної юстиції, досягнення яких вбачалося Європейською комісією через прийняття та запровадження законодавства щодо процедури добору суддів Конституційного Суду України (далі – КСУ), включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки їхньої добросовісності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії [3]. Поряд з означеними, водночас, актуальними залишаються низка інших рекомендацій цієї інституції, які надавались Українській державі стосовно вдосконалення функціонування інституту конституційної юстиції в Україні, зокрема, стосовно вибору та запровадження моделі конституційної скарги як елементу розширення правозахисного потенціалу суду конституційної юрисдикції в Україні [4], що залишаються актуальними і в сучасних умовах, з огляду на встановлені у науковій юридичній літературі дилеми вітчизняної офіційної конституційної доктрини в контексті функціонування інституту індивідуальної скарги [5] та концептуальні проблеми інституційного механізму забезпечення конституційної скарги в Україні [6]. Вказане свідчить про перманентний дискурс у експертному середовищі довкола питань підвищення правозахисного потенціалу правового інституту конституційної скарги, який суттєво актуалізується крізь призму необхідності підсилення ефективності правозахисного механізму у цілому на сучасному етапі державотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання інституту конституційної скарги, її правової природи, особливостей запровадження та вибору оптимальної моделі були предметом наукових розвідок таких вчених як Ю. Барабаш, Ю. Бисага, В. Городовенко, М. Гультай, М. Козюбра, В. Лемак, О. Литвинов, К. Резворович, М. Савчин, М. Ставнійчук, Д. Терлецький, С. Шевчук, О. Щербанюк та інших. Водночас актуальні виклики, зумовлені нагальною

потребою посилення спроможностей правозахисного механізму в Україні, як одного із визначальних критеріїв динамічної та успішної євроінтеграції Української держави, потребують додаткового розгляду сучасних тенденцій пошуку оптимальної моделі конституційної скарги в межах цього механізму, з огляду на їхню затребуваність та своєчасність.

Метою статті є встановлення актуальних передумов, що детермінують вибір оптимальної моделі конституційної скарги в Україні, а також викладення авторського бачення стосовно подальшого розвитку цього інституту.

Виклад основного матеріалу. Правозахисний потенціал Української держави визначається її спрямованістю на забезпечення прав та свобод людини як найвищої соціальної цінності. Відповідно в Україні має існувати ефективний правозахисний механізм, тобто функціонування сукупності уповноважених правозахисних інституцій, що має бути спрямований на надання допомоги особам, права яких порушені. Водночас можливість успішної реалізації державою окреслених завдань першочергово залежить від ефективності процесу функціонування сукупності уповноважених інституцій, врегульованого правовими нормами та спрямованого на усунення недоліків у функціонуванні таких складових елементів юридичного механізму забезпечення прав особи як їх охорона та реалізація, шляхом надання різноманітних форм ефективних послуг із правового захисту особам, права яких порушені, або у разі загрози порушення таких прав відповідно до нормативно визначеної процедури [7, с. 20]. До таких правозахисних інституцій, безсумнівно, відноситься і КСУ, який покликаний забезпечувати верховенство Конституції України, вирішувати питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснювати офіційне тлумачення Конституції України, а також виконувати інші законодавчо закріплені повноваження.

КСУ є органом конституційної юрисдикції, одним із повноважень якого є вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України [8]. Основним законом Української держави (ч. 3 ст. 55) кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до КСУ з підстав, установлених Конституцією, та у порядку, визначеному законом [9].

КСУ вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано. Такий механізм захисту прав та свобод з'явився в Україні у 2016 році у зв'язку із внесенням змін до Основного Закону, а також прийняттям нового Закону «Про Конституційний Суд України», хоча перспективи запровадження конституційної скарги вже тривалий час були предметом експертної дискусії як на національному, так і міжнародному рівнях.

В умовах сучасного сьогодення не викликають жодних сумнівів твердження про те, що без конституційної скарги доступ громадян до конституційного пра-

восуддя здається малоефективним, а конкуруючий характер досягнення правової справедливості з іншими суб'єктами права практично відсутній [10, с. 83], а конституційна скарга цілком підставно «... стає базовим елементом правового життя, підтвердженням пріоритету прав і свобод людини перед будь-яким законом, який їх обмежує, та повинна примусити владу до самообмеження і врахування конституційних цінностей» [11, с. 46]. Варто також підтримати твердження про те, що конституційна скарга є чи не найпотужнішим серед механізмів на правовий захист конституційних прав і характеризується низкою ознак, серед яких такі: забезпечення судового захисту від порушень конституційних прав; активація окремого провадження, що стосується лише конституційності відповідного акту, а не будь-яких інших правових питань, пов'язаних з тією самою справою; можливість її подання лише особою, на яку негативно вплинув відповідний акт; наділення суду, який розглядає конституційну скаргу, релевантними повноваженнями поновити порушені права відповідної особи [12, с. 142].

У науковій юридичній літературі конституційну скаргу пропонують розглядати як звернення будь-яких осіб, які на законних підставах проживають на території України, до єдиного органу конституційної юрисдикції з приводу порушення їхніх конституційних прав шляхом ухвалення законодавчого акту за умови, що цей акт вже застосований або підлягає застосуванню у конкретній справі, що розглядається судом чи іншим органом державної влади [13, с. 6]. Інші ж дослідники визначають конституційну скаргу як правовий засіб ініціювання в органі конституційної юрисдикції, насамперед фізичною особою, спеціальної процедури захисту конкретного права, що порушено актом, виданим державним органом або посадовою особою в системі виконавчої влади, чи рішенням суду загальної юрисдикції [14, с. 32].

На нормативному рівні, відповідно до статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі – Закон), конституційна скарга визначається як подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу. Суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції [9]. Відповідно під час реалізації права на конституційну скаргу необхідно враховувати такі аспекти: предмет скарги (неконституційність Закону або його окремих положень, застосованих в остаточному судовому рішенні щодо особи, яка подає скаргу); законодавчі вимоги до скарги (ст. 55, 56 Закону). Скаргу можна подати впродовж трьох місяців від дня набрання чинності остаточним судовим рішенням, однак її можна подати лише після того, як вичерпано всі національні засоби юридичного захисту. Про важливість цього механізму захисту свідчить статистика таких звернень: у 2022 році КСУ було розглянуто 248 скарг, а станом на жовтень 2023 року подано вже 335 клопотань, тоді як у рік запровадження КСУ розглянув 39 таких скарг [15].

У науковій юридичній літературі виокремлюється дві основні моделі таких скарг: (1) нормативна обмежена та (2) повна конституційна скарга. Проаналізувавши положення ст. 55 Закону можемо стверджувати, що наразі в Україні діє саме обмежена нормативна модель. З цього приводу М. Гультай зазначає про

те, що «нормативна конституційна скарга пов'язана з розглядом конкретної справи, проте оскарженню підлягає лише нормативний акт, покладений в основу ухвалення індивідуального акта, тоді як сам правозастосовний акт не підлягає оскарженню» [16, с. 27]. Водночас виникає питання, чи може ця модель забезпечити ефективний захист прав та свобод людини в Україні? Питання є доволі актуальним, а тому і потребує додаткового дослідження.

Так, у 2013 році Європейська комісія «За демократію через право» у своєму Висновку стверджувала, що в Україні слід запровадити повну конституційну скаргу щодо всіх випадків порушення прав людини індивідуальними актами [17]. Водночас у 2016 році законодавець, дослухавшись до рекомендації Венеційської комісії, все ж використав іншу модель, що було оцінено цією інституцією у своєму Висновку щодо Проекту Закону «Про Конституційний Суд України» важливим кроком для України, навіть попри те, що це нормативна модель, а не повна, як було рекомендовано нею раніше [4]. Її впровадження в Україні можна розглядати як важливий крок до зміцнення системи захисту прав людини. Однак, попри те, що Венеційська комісія позитивно оцінила запровадження інституту конституційної скарги у правозахисному механізмі Української держави, вона постійно наголошує на доцільності запровадження повної моделі, а також звертає увагу на особливості конституційної процедури щодо розгляду конституційних скарг [18]. Ця ідея знаходить свою підтримку і у науковій юридичній літературі. Так, О. Щербанюк, звертає увагу на те, що конституційна практика доводить, що механізм звернення та розгляду конституційної скарги, алгоритм прийнятності (фільтрації) конституційних скарг потребує суттєвого вдосконалення, завдяки чому, на її думку, можна досягнути правового ефекту цього конституційно-правового інституту, зокрема у зв'язку із запровадженням повної, а не нормативної конституційної скарги, що значно підвищить відповідальність суб'єктів правотворення, правозастосування, захист прав людини та забезпечить авторитет Конституції України [19, с. 89].

Однак, на нашу думку, перехід до цієї моделі наразі не є цілком виправданим з урахуванням таких обставин:

1) ризик потенційного значного збільшення завантаженості КСУ, що може призвести до уповільнення його роботи, зважаючи на те, що наразі із передбачених Конституцією вісімнадцяти суддів здійснюють повноваження лише тринадцять. На підтвердження цієї тези привертає увагу статистику звернень до Конституційного Суду ФРН, який вважається взірцевим прикладом моделі повної скарги: у 2012 році для його розгляду було подано 5947 конституційних скарг, у 2013 році – 6686 і у 2014 році – 6811. Загалом з 1951 до 2014 року було подано 187 870 конституційних скарг [20]. Ця статистика доводить, що у разі можливості звернення щодо будь-якого індивідуального акту, звернень до КСУ стане у рази більше;

2) ризик перетворення органу конституційного контролю на ще одну судову інстанцію. У науковій юридичній літературі зауважується про те, що таке перетворення» буде суперечити «... його конституційному статусу та «філософії» його діяльності як єдиного органу конституційної юрисдикції, що гарантує верховенство Конституції як Основного Закону держави на всій території України [16, с. 28]. З метою уникнення такої небезпеки видається перспективним підви-

щення ефективності діяльності судової системи в аспекті реалізації законодавчих положень щодо незастосування судом закону чи іншого правового акту, у разі, якщо суд дійде висновку, що вони суперечать Конституції України, а застосування у таких випадках норм Конституції як норм прямої дії, а не субсидіарного механізму виправлення такого застосування. У цьому контексті підтримуємо наукові позиції щодо доцільності розгляду альтернативних шляхів ефективізації взаємодії судів, які складають систему судоустрою України, та КСУ у питаннях правозастосування, зокрема щодо необхідності визначення на законодавчому рівні порядку звернення судів України до Верховного Суду з питаннями щодо відповідності Конституції України законів та інших правових актів або надання судам, які складають систему судоустрою України, права безпосереднього звернення до КСУ з питаннями щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів України, інших правових актів [19, с. 123].

З іншого боку, повна скарга, без сумніву, дає можливість для всебічного індивідуального доступу до правосуддя. Така модель надає право фізичним та юридичним особам оскаржувати до суду конституційної юрисдикції конституційність як нормативних, так й індивідуальних адміністративних актів чи рішень суду, оскільки порушення прав людини нерідко є результатом неконституційних індивідуальних актів, заснованих на конституційних нормативних приписах. Тобто предметом конституційної скарги може виступати як нормативний акт, якщо останній підлягає безпосередньому застосуванню у конкретній справі, так і остаточний індивідуальний акт, який адресується конкретній особі [16, с. 27]. Венеціанська комісія звертає також увагу на те, що цей варіант допоможе мінімізувати звернення до Європейського Суду з прав людини, адже питання порушення прав людини буде розглядатись на національному рівні [4], оскільки статистика тих країн, які застосовують механізм повної конституційної скарги, свідчить про дуже низьку кількість звернень до цього суду, порівняно з іншими державами, що є надзвичайно актуальним для Української держави в умовах сучасного сьогодення.

Висновки і пропозиції. Враховуючи вищевикладене можна висувати про те, що доступ до конституційного правосуддя для осіб є важливим механізмом забезпечення їх прав. Серед двох відомих моделей конституційної скарги в Україні була запроваджена – нормативна скарга, тобто можливість оскарження лише закону, що був застосований в судовому рішенні, якщо суб'єкт вважає його неконституційним. Європейські інституції зазначають про необхідність запровадження повної конституційної скарги, завдяки якій особи мали б можливість ефективно захищати свої права та свободи на національному рівні із зменшенням кількості звернень до міжнародних судових органів. Проте наразі існує низка ризиків, які ставлять під сумнів виправданість впровадження цієї моделі на сучасному етапі, що, водночас, не означає відсутності перспективи її запровадження. Більш того, у майбутньому така модель може стати ще одним кроком до функціонування ефективного правозахисного механізму, за умови виваженого та продуманого її впровадження. Таким чином, вважаємо оптимальним рішенням – збереження існуючої моделі конституційної скарги задля зосередження на інших більш «вразливих» питаннях реформування правозахисних інституцій, на які прямо вказує європейська спільнота, а також подальше наукове та законодавче опрацювання повної моделі конституційної скарги з перспективою її запро-

вадження у майбутньому, що і повинно визначати напрями подальших наукових розвідок.

Список використаної літератури

1. European Council conclusions on Ukraine, enlargement and reforms. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14/european-council-conclusions-on-ukraine-enlargement-and-reforms/> (дата звернення: 17 січня 2024).
2. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/> (дата звернення: 17 січня 2024).
3. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232 (дата звернення: 17 січня 2024).
4. CDL-AD(2016)034-е Ukraine - Opinion on the draft Law on the Constitutional Court, adopted by the Venice Commission at its 109th Plenary Session (Venice, 9-10 December 2016). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)034-е](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)034-е) (дата звернення: 17 січня 2024).
5. Барабаш Ю. «Засіб захисту прав vs. юридична визначеність» як дилема вітчизняної офіційної конституційної доктрини в контексті функціонування інституту індивідуальної скарги. *Український часопис конституційного права*. 2020. № 4. С. 47-60.
6. Литвинов О. М., Богуш В. В. Інституційний механізм забезпечення конституційної скарги в Україні: концептуальні проблеми. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 141. С. 34-42.
7. Stefanchuk M. Modern Trends in the Formation and Development of the Human Rights Mechanism in Ukraine. 2022 No 3 (No 15) Access to Justice in Eastern Europe 19-40.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 17 січня 2024).
9. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 17 січня 2024).
10. Селіванов А., Євграфов П. Конституційна скарга громадян в реаліях сучасності. *Право України*. 2003. № 4. С. 80-85.
11. Ставнійчук М. Інститут конституційної скарги в механізмі гарантування та розвитку конституційного ладу України: теоретичні та практичні проблеми реалізації. *Український часопис конституційного права*. 2019. № 2. С. 36-48.
12. Gerhard Dannemann. Constitutional Complaints: The European Perspective. *The International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 43. №. 1 (Jan., 1994). pp. 142-153.
13. Бринь Т. Конституційний Суд України в механізмі захисту та забезпечення прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 19 с.
14. Шаповал В. М. Суд як орган конституційного контролю (із зарубіжного досвіду). *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 6. С. 20-33.
15. Конституційний Суд України. Конституційні скарги. URL: <https://ccu.gov.ua/konstytucijni-skargy> (дата звернення: 17 січня 2024).
16. Гульгай М. Повна чи нормативна конституційна скарга: пошук національної моделі. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1 (72). С. 24-33.
17. CDL-AD(2013)034-е Opinion on proposals amending the Draft Law on the amendments to the Constitution to strengthen the independence of Judges of Ukraine. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)034-е](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)034-е) (дата звернення: 17 січня 2024).
18. CDL-AD(2021)006-е Ukraine - Opinion on the draft law on Constitutional Procedure (draft law no. 4533) and alternative draft law on the procedure for consideration of cases and execution of judgements of the Constitutional Court (draft law no. 4533 -1) adopted by the Venice Commission at its 126th Plenary Session (online, 19-20 March 2021). URL:

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)006-e) (дата звернення: 17 січня 2024).

19. Щербанюк О. Індивідуальна конституційна скарга як засіб забезпечення конституційної демократії. *Право України*. 2018. № 12. С. 77-91.
20. Federal Constitutional Court. Annual Statistics 2014. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/EN/Verfahren/Jahresstatistiken/2014/statistik_2014_node.html (дата звернення: 17 січня 2024).
21. Черняк Є. Застосування судами положень Конституції України як норм прямої дії та право на перегляд судового рішення за наслідками встановлення конституційності закону, іншого правового акта чи їх окремих положень як засіб захисту основних прав і свобод. *Український часопис конституційного права*. 2020. № 4. С. 115-126.

References

1. European Council conclusions on Ukraine, enlargement and reforms. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/14/european-council-conclusions-on-ukraine-enlargement-and-reforms/> (access date: 17.01.2024).
2. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/> (access date: 17.01.2024).
3. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232 (access date: 17.01.2024).
4. CDL-AD(2016)034-e Ukraine - Opinion on the draft Law on the Constitutional Court, adopted by the Venice Commission at its 109th Plenary Session (Venice, 9-10 December 2016). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)034-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)034-e) (access date: 17.01.2024).
5. Barabash, Yu. (2020) Means for the protection of rights vs legal certainty as a dilemma of the domestic official constitutional doctrine in the context of functioning of the institute of individual constitutional complaint. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 4, 47-60 [in Ukrainian].
6. Litvinov, O. M., Bogush, V. V. (2018). Institutional mechanism of securing a constitutional complaint in Ukraine: conceptual problems. *Problems of legality*, Issue 141, 34-42 [in Ukrainian].
7. Stefanchuk, M. (2022). Modern Trends in the Formation and Development of the Human Rights Mechanism in Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*, 3 (15) 19-40.
8. The Constitution of Ukraine (1996, June 28). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (access date: 17.01.2024) [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine on the Constitutional Court of Ukraine No 2136-VIII (2017, July 13). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (access date: 17.01.2024) [in Ukrainian].
10. Selivanov, A., Yevhrafov, P. (2003). Constitutional complaint of citizens in the realities of today. *Law of Ukraine*, 4, 80-85 [in Ukrainian].
11. Stavniichuk, M. (2019) The institute of the constitutional complaint in the mechanism for ensuring and developing of the constitutional order in Ukraine: theoretical and practical problems of implementation. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 2, 36-48 [in Ukrainian].
12. Dannemann, G. (1994). Constitutional Complaints: The European Perspective. *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 43, 1, 142-153.
13. Brin, T. O. (2010). The Constitutional Court of Ukraine in the Mechanism of Protection and Ensuring Human and Civil Rights and Freedoms. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv: Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine [in Ukrainian].
14. Shapoval, V. M. (2005). Court as a body of constitutional control (from foreign experience). *Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine*, 6, 20-33 [in Ukrainian].
15. Constitutional Court of Ukraine. Constitutional complaints. URL: <https://ccu.gov.ua/>

- konstytucijni-skargy (access date: 17.01.2024).
16. Gultay, M. (2013). Full or normative constitutional complaint: in search of national model. Journal of the Academy of Legal Sciences of Ukraine, 1 (72), 24-33 [in Ukrainian].
 17. CDL-AD(2013)034-e Opinion on proposals amending the Draft Law on the amendments to the Constitution to strengthen the independence of Judges of Ukraine. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)034-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)034-e) (access date: 17.01.2024).
 18. CDL-AD(2021)006-e Ukraine - Opinion on the draft law on Constitutional Procedure (draft law no. 4533) and alternative draft law on the procedure for consideration of cases and execution of judgements of the Constitutional Court (draft law no. 4533 -1) adopted by the Venice Commission at its 126th Plenary Session (online, 19-20 March 2021). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)006-e) (access date: 17.01.2024).
 19. Shcherbanyuk, O. (2018). The individual constitutional complaint as a tool to ensure constitutional democracy. Law of Ukraine, 12, 77-91 [in Ukrainian].
 20. Federal Constitutional Court. Annual Statistics 2014. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/EN/Verfahren/Jahresstatistiken/2014/statistik_2014_node.html.
 21. Cherniak, Ye. (2020). The application by the courts of the provisions of the constitution of Ukraine as directly applicable norms and the right to review a judicial act following the establishment of the constitutionality of a law, another legal act or their provisions as a means of protecting fundamental rights and freedoms. Ukrainian Journal of Constitutional Law, 4, 115-126 [in Ukrainian].

Стаття надійшла 15.02.2024 р.

M. M. Stefanchuk, Doctor of Judicial Sciences, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

the Department of Justice of the Educational and Scientific Institute of Law

60 Volodymyrska St, Kyiv, 01033, Ukraine

e-mail: m.stefanchuk@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6239-9091>

D. V. Lupiichuk, 4-th year Student of the Bachelor's Degree Program

Taras Shevchenko National University of Kyiv

the Department of Justice of the Educational and Scientific Institute of Law

60 Volodymyrska St, Kyiv, 01033, Ukraine

e-mail: lupiichuk2070@gmail.com

CONSTITUTIONAL COMPLAINT IN THE SYSTEM OF HUMAN RIGHTS MECHANISM IN UKRAINE: SEARCH FOR AN OPTIMAL MODEL

Summary

The article highlights the legal regulation and doctrinal views on current trends in the search for an optimal model of a constitutional complaint in the system of the human rights mechanism of the Ukrainian State. It is stated that one of the main current challenges that necessitate further reform of the constitutional justice system is the international obligations assumed by Ukraine to further improve the organization and functioning of the institutions of this system as a prerequisite for its European integration.

The purpose of the article is to establish the current prerequisites determining the choice of the optimal model of constitutional complaint in Ukraine, and to present the author's vision of further development of this institution.

It is stated that among the existing models of the legal institution of constitutional complaint (normative limited and full constitutional complaint), Ukraine currently has a limited normative

model which provides for the possibility for a person to appeal only against the law which was applied in a court decision if the subject considers it unconstitutional. It is established that European expert institutions point out the need to introduce a full constitutional complaint in Ukraine, which would allow individuals to effectively protect their rights and freedoms at the national level with a reduction in the number of appeals to international judicial bodies. It is highlighted the risks of introducing the full constitutional complaint model, including: the risk of a potential significant increase in the workload of the Constitutional Court of Ukraine, which may lead to a slowdown in its work; the risk of turning the constitutional control body into another court instance.

It is proposed promising directions for the development of these issues, which are limited to improving the efficiency of the judicial system in terms of implementing the legislative provisions on non-application by a court of a law or other legal act if the court concludes that they contradict the Constitution of Ukraine, and applying in such cases the provisions of the Constitution as direct effect provisions rather than a subsidiary mechanism for correcting such application.

It is identified the areas for further research in the context of scientific and legislative elaboration of the full model of a constitutional complaint with a view to its implementation in the future.

Keywords: human rights mechanism, constitutional justice, Constitutional Court of Ukraine, constitutional complaint, models of constitutional complaint, constitutional procedure, development trends.